

دانشکده جغرافیا و برنامه ریزی محیطی

پایان نامه کارشناسی ارشد در (جغرافیا و برنامه ریزی روستایی)

عنوان:

بررسی مولفه های توانمندسازی زنان روستایی دهستان لکستان شهرستان سلماس

استاد راهنما:

دکتر فرامرز بریمانی

استاد مشاور:

دکتر زهرا نیک منش

تحقیق و نگارش:

سهیلا خداوردی لو

(این پایان نامه از حمایت مالی معاونت پژوهشی دانشگاه سیستان و بلوچستان بهره مند شده است)

آبان ۱۳۸۸

بسمه تعالی

این پایان نامه با عنوان بررسی مولفه های توانمندسازی زنان روستایی دهستان لکستان شهرستان سلیمانیه از برنامه آموزشی دوره کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه ریزی روستایی توسط دانشجو سیهیلا خداوردی لو تحت راهنمایی استاد پایان نامه دکتر فرامرز بریمانی تهیه شده است. استفاده از مطالب آن به منظور اهداف آموزشی با ذکر مرجع و اطلاع کتبی به حوزه تحصیلات تکمیلی دانشگاه سیستان و بلوچستان مجاز می باشد.

سیهیلا خداوردی لو

این پایان نامه ۶ واحد درسی شناخته می شود و در تاریخ ۱۳۸۸/۸/۴ توسط هیئت داوران بررسی و درجه عالی..... به آن تعلق گرفت.

تاریخ	امضاء	نام و نام خانوادگی	
		دکتر فرامرز بریمانی	استاد راهنما:
		دکتر زهرا نیک منش	استاد مشاور:
		دکتر مهوش رقیبی	داور ۱:
		دکتر جواد بذرافشان	داور ۲:

تعهدنامه اصالت اثر

اینجانب سهیلا خداوردی لو تأیید می‌کنم که مطالب مندرج در این پایان‌نامه حاصل کار پژوهشی اینجانب است و به دستاوردهای پژوهشی دیگران که در این نوشته از آن استفاده شده است مطابق مقررات ارجاع گردیده است. این پایان‌نامه پیش از این برای احراز هیچ مدرک هم سطح یا بالاتر ارائه نشده است.

کلیه حقوق مادی و معنوی این اثر متعلق به دانشگاه سیستان و بلوچستان می‌باشد.

نام و نام خانوادگی دانشجو: سهیلا خداوردی لو

امضاء

تقدیم به:

به نگاه مهربان و امیدبخش پدر و مادرم

به قلب های تپیده و دوست داشتنی همراهم برادرانم و خواهرانم.

سپاسگزاری

سپاس خدای را که هر چه دارم از اوست و هر چه می‌خواهم از او. کسی که در تمام مراحل زندگی همواره یاریم نمود و توان تحمل سختی‌ها را به من عطا کرد چرا که خود سختی‌ها را راهی برای پیشرفت و تلاش را راهی برای عبور از سختی‌ها قرار داد.

اینک در پایان راه، شایسته است از آقای دکتر فرامرز بریمانی به خاطر راهنمایی‌های بی‌دریغشان تشکر نمایم همچنین خانم دکتر زهرا نیک منش استاد مشاور، خانم دکتر مهوش رقیبی و آقای دکتر بذرافشان که داوری این پایان‌نامه را بر عهده داشتند تشکر فراوان دارم.

همچنین از آقایان دکتر یحیی کاظمی، دکتر پورقاز، دکتر محمود خسروی، دکتر نظری (دانشجوی دکتری اقلیم)، آقای شمس‌الله کاظمی و آقای یوسف شفیعی (کارشناسی ارشد برنامه‌ریزی شهری) که در طی مراحل تحقیق بنده را یاری کرده‌اند کمال تشکر دارم.

از مسوولان اداره جهاد کشاورزی مخصوصاً از آقایان قاضی، بایرامی، و خانم یارزاده (کارشناس دفتر امور زنان روستایی) و همچنین از هیئت مدیره‌های صندوق‌های اعتباری خرد خانم‌ها علیزاده، جنگی، گوهری و... نهایت تشکر و قدردانی را دارم.

از آقایان حاتمی و راستگو، کارمندان فرمانداری شهرستان سلماس در راستای زحمات بی‌دریغشان تشکر می‌نمایم.

از همکلاسی‌هایم آقایان جباری، صدوقی، فدایی، آذرخش، شاهوردی، محمودی، شاهین و خانم‌ها کاشی، بهمئی، طیبی، به یاد همه روزهای خوب دوره کارشناسی ارشد سپاسگزارم.

در پایان بر خود لازم می‌دانم که از دوستان خوبم که هیچگاه فراموششان نمی‌کنم خانم‌ها زهرا صیادی، حمیده راستگو، صاحبه نجم‌الدینی، سمیه شمس‌آبادی، فهیمه مختاری، لیلا آزادی، سمیه خانی‌پور، نیره مسعودی، مطهره سلیمی، مریم زبائیان، هانیه شکیبا، سارا فردوسی، رضیه جاویدان که همواره یار و یاورم بوده‌اند تشکر و قدردانی نمایم.

چکیده

توانمندسازی فرآیند چند بعدی دسترسی و کنترل افراد به منابع قدرت برای افزایش سرمایه ها و ظرفیت های فردی و گروهی به سمت انتخاب های هدفمند است در این میان اعتبارات خرد می تواند دسترسی به اهداف توانمندسازی را تسهیل نماید. توانمندسازی زنان روستایی به معنی قدرت بخشیدن به این قشر از جامعه برای ایفای نقش برجسته در توسعه و مشارکت فعال آن ها در تصمیم گیری است که یکی از ضرورت های دست یابی به توسعه پایداری باشد. بدون شک دسترسی محدود و نابرابر زنان به تسهیلات در مقایسه با مردان در کنار عدم دسترسی یا دسترسی محدود به سایر عوامل تولید همچون زمین، آموزش، کار و ... از جمله موانع کلیدی در توانمندسازی زنان است. توانمندسازی ریشه در این عقیده دارد که منابع انسانی مهمترین عامل توسعه است و برای مبارزه با فقر نخست می باید احساس خود باوری و اتکا به نفس را در افراد به وجود آورد. یکی از دلایلی که زنان از عمده ترین اعضاء صندوق های اعتباری خرد می باشند، توجه به اصل توانمندسازی است. انتخاب زنان به عنوان مشتریان، هدف اعتبارات خرد و از روش های موثر برای فقرزدایی می باشد. داده های این پژوهش از روش کتابخانه ای، و میدانی و با استفاده از ابزار پرسشنامه گردآوری شد. جامعه آماری این پژوهش کل زنان دهستان لکستان که از طریق فرمول کوکران (۲۲۵ نفر) و از طریق روش نمونه گیری سهمی تصادفی (در دسترس) انتخاب شدند، تجزیه و تحلیل داده ها از طریق آزمون آماری t مستقل انجام شده است و سعی دارد به پرسش های زیر جواب دهد: سطح بهره مندی زنان از اعتبارات خرد چگونه است؟ آیا اعتبارات خرد در توانمندسازی اقتصادی و روانی (اعتماد به نفس) زنان دهستان لکستان شهرستان سلماس موثر واقع شده یا نه؟ نتایج بدست آمده نشان داده است که اعتبارات خرد در توانمندسازی اقتصادی و روانی (اعتماد به نفس) زنان روستایی موثر بوده است؛ گروهی از زنانی که وام گرفته بودند نسبت به گروهی که وام دریافت نکرده بودند از لحاظ اقتصادی توانمند شده اند و از نظر روانی (اعتماد به نفس) نیز در وضعیت بهتری قرار دارند.

واژگان کلیدی: توانمندسازی، زنان روستایی، اعتبارات خرد، اعتماد به نفس، دهستان لکستان

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	فصل اول: کلیات تحقیق.....
۲	۱-۱- تعریف مسأله.....
۴	۲-۱- سؤالات تحقیق.....
۴	۳-۱- فرضیات تحقیق.....
۴	۴-۱- اهداف تحقیق.....
۵	۵-۱- روش تحقیق.....
۵	۶-۱- روش تجزیه و تحلیل اطلاعات.....
۵	۷-۱- پیشینه تحقیق.....
۶	۱-۷-۱- تجربه بنگلادش به عنوان کشور پیشرو.....
۷	۲-۷-۱- مالزی.....
۸	۳-۷-۱- بانک راکیان اندونزی.....
۸	۴-۷-۱- نپال.....
۹	۵-۷-۱- هند.....
۹	۶-۷-۱- بنین.....
۹	۷-۷-۱- اردن.....
۱۰	۸-۷-۱- سریلانکا.....
۱۰	۹-۷-۱- جمهوری اسلامی ایران.....
۱۴	۸-۱- ضرورت انجام تحقیق.....
۱۵	۹-۱- مشکلات و محدودیت های تحقیق.....
۱۶	فصل دوم: مفاهیم، ادبیات و چارچوب نظری تحقیق
۱۷	۲-۱- مقدمه.....
۱۷	۲-۲- مفاهیم.....
۱۷	۱-۲-۲- توانمندسازی.....
۱۸	۲-۲-۲- توانمندسازی زنان.....
۱۹	۳-۲-۲- مفهوم اعتبار.....
۲۰	۴-۲-۲- تعاریف اعتبارات خرد.....
۲۱	۵-۲-۲- توانمندسازی و اعتبارات خرد.....
۲۱	۶-۲-۲- اعتبارات خرد و زنان روستایی.....
۲۳	۳-۲- سیر تحولات اندیشه توانمندسازی.....
۳۳	۴-۲- اهداف برنامه های مالی خرد.....
۳۳	۱-۴-۲- فقرزدایی.....
۳۳	۲-۴-۲- توانمندسازی.....

۳۳	۲-۵- بررسی متغیرهای توانمندسازی.....
۳۳	۲-۵-۱- توانمندسازی اقتصادی.....
۳۴	۲-۵-۲- توانمندی روانی.....
۳۴	۲-۶- معیار های توانمندسازی زنان.....
۳۵	۲-۶-۱- مرحله اول: رفاه.....
۳۵	۲-۶-۲- مرحله دوم: دسترسی.....
۳۵	۲-۶-۳- مرحله سوم: آگاهی.....
۳۵	۲-۶-۴- مرحله چهارم: مشارکت.....
۳۶	۲-۶-۵- مرحله پنجم: کنترل.....
۳۶	۲-۷- ابعاد توانمندسازی.....
۳۷	۲-۸- چارچوب نظری پژوهش.....
۳۷	*- دیدگاه بازار گرا.....
۳۷	*- دیدگاه دولت گرا.....
۳۸	*- دیدگاه جامعه گرا.....
۳۸	۲-۸-۱- رهیافت ها در مورد اعتبارات خرد و توانمندسازی.....
۳۸	*- رهیافت خود پایدار مالی.....
۳۹۰	*- رهیافت کاهش فقر.....
۳۹	*- رهیافت توانمندسازی فمینیستی.....
۴۲	۲-۹- نتیجه گیری.....
۴۴	فصل سوم : روش شناسی پژوهش.....
۴۵	۳-۱- مقدمه.....
۴۵	۳-۲- روش تحقیق.....
۴۵	۳-۳- روش گردآوری داده های تحقیق.....
۴۵	۳-۳-۱- روش های کتابخانه ای.....
۴۵	۳-۳-۲- روش های میدانی.....
۴۶	۳-۴- روش های تجزیه و تحلیل اطلاعات:.....
۴۶	۳-۵- متغیرهای پژوهش.....
۴۷	۳-۶- جامعه آماری تحقیق.....
۴۷	۳-۷- روش نمونه گیری و تعیین حجم نمونه.....
۴۹	۳-۸- ابزار اندازه گیری تحقیق (پرسشنامه).....
۴۹	۳-۸-۱- محتوای پرسشنامه.....
۴۹	۳-۹- آزمون های تحقیق.....
۴۹	۳-۹-۱- آزمون روایی ۳-۹-۲- آزمون پایایی (اعتبارپذیری) ۳-۹-۳- آزمون آلفای کرونباخ.....
۵۱	فصل چهارم: ویژگی های جغرافیایی منطقه.....
۵۲	۴-۱- مقدمه.....

۵۲	۲-۴- ویژگی های اجمالی استان آذربایجان غربی.....
۵۴	۳-۴- ویژگی های طبیعی(بستر شکل گیری سکونتگاه انسانی) شهرستان سلماس.....
۵۴	۱-۳-۴- موقعیت جغرافیایی.....
۵۴	۲-۳-۴- حدود و وسعت.....
۵۵	۳-۳-۴- زمین شناختی.....
۵۶	۴-۳-۴- توپوگرافی.....
۵۷	۵-۳-۴- نوع اقلیم.....
۵۸	۶-۳-۴- منابع آب.....
۶۰	۷-۳-۴- خاک و پوشش گیاهی.....
۶۱	۴-۴- ویژگی های انسانی شهرستان سلماس.....
۶۱	۱-۴-۴- پیشینه تاریخی سلماس.....
۶۲	۲-۴-۴- ویژگی های جمعیتی شهر سلماس.....
۶۲	۵-۴- تقسیمات سیاسی و نظام اداری شهرستان سلماس.....
۶۳	۶-۴- موقعیت جغرافیایی دهستان لکستان.....
۶۵	۷-۴- سیر تحولات جمعیتی دهستان لکستان.....
۶۶	۱-۸-۴- روستای آخته خانه.....
۶۶	۲-۸-۴- روستای کنگرلو.....
۶۶	۳-۸-۴- روستای حمزه کندی.....
۶۶	۴-۸-۴- روستای حبشی.....
۶۷	۵-۸-۴- روستای برگشاد.....
۶۸	۹-۴- وضعیت سطح سواد در دهستان لکستان(روستاهای مورد مطالعه).....
۶۸	۱۰-۴- الگوی کشت اراضی آبی و دیم روستاهای مورد مطالعه در سال زراعی ۱۳۸۷-۱۳۸۶.....
۷۰	۱۱-۴- نتیجه گیری.....

فصل پنجم: تحلیل یافته های پژوهش..... ۷۲

۷۳	۱-۵- مقدمه.....
۷۳	۲-۵- یافته های توصیفی.....
۷۳	۱-۲-۵- سن.....
۷۴	۲-۲-۵- سواد.....
۷۵	۳-۲-۵- شغل.....
۷۶	۳-۵- تحلیل برخی از سوال های پرسشنامه شماره ۱ و ۲.....
۷۶	۱-۳-۵- افزایش درآمد.....
۷۷	۲-۳-۵- پس انداز.....
۷۹	۳-۳-۵- از دست دادن پس انداز قبلی.....
۸۰	۴-۳-۵- باز ماندن از کارها به خاطر مسائل مالی.....
۸۱	۴-۵- تحلیل پرسشنامه شماره ۳ (پرسشنامه اعتماد به نفس).....
۸۲	۱-۴-۵- احساس ناموفقیت در زندگی.....

۵-۴-۲- عدم بیان نظرات..... ۸۳

۵-۵- نتایج حاصل از آزمون T مستقل..... ۸۵

فصل ششم: جمع بندی، آزمون فرضیات و ارائه ی پیشنهادات..... ۸۷

۶-۱- مقدمه..... ۸۸

۶-۲- جمع بندی و نتیجه گیری..... ۷۸

۶-۳- آزمون فرضیات..... ۸۹

۶-۴- بحث..... ۹۰

۶-۵- ارائه پیشنهادها..... ۹۱

مراجع..... ۹۳

پیوست ها..... ۱۰۱

فهرست جدول ها

صفحه

عنوان

جدول ۱-۲. رتبه کشور های منتخب بر اساس شاخص توسعه انسانی، توسعه جنسیتی و توانمندسازی جنسیتی.....	۲۶
جدول ۲-۲. امتیاز کشور های منتخب بر اساس شاخص توسعه انسانی، توسعه جنسیتی و توانمندسازی جنسیتی.....	۲۷
جدول ۱-۳. ابزارهای گردآوری اطلاعات.....	۴۶
جدول ۲-۳. متغیرهای پژوهش.....	۴۶
جدول ۳-۳. مشخصات نمونه های انتخاب شده برای تکمیل پرسشنامه.....	۴۸
جدول ۱-۴. تقسیمات سیاسی شهرستان سلماس به تفکیک بخش و دهستان، سال ۱۳۸۵.....	۶۲
جدول ۲-۴. سیر تحولات جمعیتی دهستان لکستان طی سال های ۱۳۴۵-۱۳۸۵.....	۶۵
جدول ۳-۴. وضعیت سواد جمعیت شش سال به بالا روستاهای مورد مطالعه دهستان لکستان.....	۶۸
جدول ۴-۴. الگوی کشت دهستان لکستان در سال زراعی ۱۳۸۶-۱۳۸۷.....	۶۹
جدول ۱-۵. توزیع درصد فراوانی پاسخ گویان بر اساس سن در هر دو گروه از زنان.....	۷۳
جدول ۲-۵. توزیع درصد فراوانی پاسخ گویان بر اساس سواد هر دو گروه زنان عضو و غیرعضو.....	۷۴
جدول ۳-۵. توزیع درصد فراوانی پاسخ گویان بر اساس شغل در هر دو گروه از زنان.....	۷۵
جدول ۴-۵. توزیع درصد فراوانی پاسخ گویان هر دو گروه به گویه افزایش درآمد.....	۷۷
جدول ۵-۵. توزیع درصد فراوانی پاسخ گویان هر دو گروه به گویه پس انداز.....	۷۸
جدول ۶-۵. توزیع درصد فراوانی پاسخ گویان هر دو گروه به گویه از دست دادن پس انداز قبلی.....	۷۹
جدول ۷-۵. توزیع درصد فراوانی پاسخ گویان هر دو گروه به گویه باز ماندن از کارها.....	۸۱
جدول ۸-۵. توزیع درصد فراوانی پاسخ گویان هر دو گروه به گویه احساس ناموفقیت در زندگی.....	۸۲
جدول ۹-۵. توزیع درصد فراوانی پاسخ گویان هر دو گروه به گویه عدم بیان نظرات.....	۸۳
جدول ۱۰-۵. نتایج حاصل از آزمون T مستقل (توانمندسازی اقتصادی) هر دو گروه زنان.....	۸۵
جدول ۱۱-۵. نتایج حاصل از آزمون T مستقل (توانمندسازی روانی، اعتماد به نفس) هر دو گروه زنان.....	۸۶

فهرست شکل ها

صفحه	عنوان شکل
۳۱.....	شکل ۱-۲. عکس حضور زنان در جلسات توجیهی و آموزشی در روستاهای مورد مطالعه،.....
۳۲.....	شکل ۲-۲. عکس حضور زنان در جلسات توجیهی و آموزشی در روستاهای مورد مطالعه،.....
۴۱.....	شکل ۳-۲. نمودار فرآیند توانمندسازی زنان در توسعه روستایی،.....
۵۳.....	شکل ۱-۴. نقشه تقسیمات سیاسی استان آذربایجان غربی.....
۵۵.....	شکل ۲-۴. نقشه شهرستان سلماس به تفکیک دهستان ها.....
۵۷.....	شکل ۳-۴. نقشه شهرستان سلماس.....
۵۸.....	شکل ۴-۴. نمودار آمبروتروپیک دوره آماری ۱۳۸۰-۱۳۸۶.....
۶۴.....	شکل ۵-۴. نقشه دهستان لکستان.....
۶۵.....	شکل ۶-۴. نمودار تحولات جمعیتی دهستان لکستان در پنج سرشماری (۱۳۸۵-۱۳۴۵).....
۶۷.....	شکل ۷-۴. نقشه موقعیت روستاهای مورد مطالعه در دهستان لکستان.....
۶۹.....	شکل ۸-۴. نمودار اراضی و آیش آبی و دیمی روستاهای مورد مطالعه.....
۷۰.....	شکل ۹-۴. نمودار محصولات تولید شده در روستاهای مورد مطالعه.....
۷۴.....	شکل ۱-۵. نمودار توزیع درصد فراوانی پاسخ گویان بر اساس سن در هر دو گروه از زنان.....
۷۵.....	شکل ۲-۵. نمودار توزیع درصد فراوانی پاسخگویان بر اساس سواد هر دو گروه از زنان.....
۷۶.....	شکل ۳-۵. نمودار توزیع درصد فراوانی پاسخ گویان بر اساس شغل در هر دو گروه از زنان.....
۷۷.....	شکل ۴-۵. نمودار توزیع درصد فراوانی پاسخ گویان هر دو گروه به گویه افزایش درآمد.....
۷۸.....	شکل ۵-۵. نمودار توزیع درصد فراوانی پاسخ گویان هر دو گروه به گویه پس انداز.....
۸۰.....	شکل ۶-۵. نمودار توزیع درصد فراوانی پاسخ گویان هر دو گروه به گویه از دست دادن پس انداز قبلی.....
۸۱.....	شکل ۷-۵. نمودار توزیع درصد فراوانی پاسخ گویان هر دو گروه به گویه باز ماندن از کارها.....
۸۳.....	شکل ۸-۵. نمودار توزیع درصد فراوانی پاسخ گویان هر دو گروه به گویه احساس ناموفقیت در زندگی.....
۸۴.....	شکل ۹-۵. نمودار توزیع درصد فراوانی پاسخ گویان هر دو گروه به گویه عدم بیان نظرات.....

فصل اول

کلیّات تحقیق

۱-۱- تعریف مسأله

بانک جهانی توانمندسازی را فرآیند افزایش دارایی های در دسترس و ظرفیت گروه های مختلف می داند به طوری که این گروه ها بتوانند در نهادهای اجتماعی و اقتصادی درگیر شوند و تاثیر بگذارند (معظمی، ۱۳۸۰: ۵). همچنین توانمندسازی عبارتست از تقویت عقاید افراد و ایجاد «اعتماد به نفس» در آن ها نسبت به خودشان و تلاش در جهت اثر بخشی فعالیت های سازمان، در واقع توانمندسازی فرآیند تغییر عقاید درونی افراد می باشد. «کلر و ام بی وو^۱» توانمندسازی زنان را فرآیندی تعریف می کنند که به وسیله آن زنان برای سازماندهی خودشان توانمند می شوند و اعتماد به نفس خود را افزایش می دهند و از حقوق خود برای انتخاب مستقل و کنترل بر منابع که منجر به از بین رفتن جایگاه فرودستی ایشان می گردد، دفاع می کنند. همین طور «اگبومه^۲» توانمندسازی را به معنای دستیابی بیشتر زنان به منابع و کنترل بر زندگی خود می داند که موجب احساس بهبود تصویری می شود که زنان از خودشان می بینند (شکوری و همکاران، ۱۳۸۶: ۴-۵).

علی رغم آن زنان فقیر در کشورهای در حال توسعه، مسوولیت های سنگینی را برای حمایت اقتصادی از خانواده هایشان متحمل می شوند برای مثال، آنها با افزایش مشارکت شان در نیروی کار که عمدتاً در بخش خود اشتغال و غیررسمی بوده است در جستجوی جبران کاهش درآمدهای واقعی خانوار بوده اند، از سوی دیگر نسبت فزاینده ای از خانواده ها در سراسر جهان، توسط زنان سرپرستی می شوند. این در حالی است که، زنان این مسوولیت های مضاعف را با دسترسی کم تر به منابع تولیدی، مهارت های بازاریابی کم تر، تحصیل و آموزش حرفه ای پایین تر در مقایسه با مردان انجام می دهند. این شرایط موجب می شود، مردان بیشتری در جستجوی شغل به نواحی شهری مهاجرت کنند و زنان در تمامی نواحی در حال توسعه به طور روز افزون سرپرستی خانوارها را بر عهده گیرند. در چنین خانوارهایی زنان، تصمیم گیرندگان اصلی و اغلب به تنهایی مدیر و مسوول کشاورزی می باشند از این رو اعتبارات، برای آنان اهمیت حیاتی دارد.

در کشور ما با توجه به خصوصیات و بافت جوامع روستایی و عشایری بخش وسیعی از تولیدات کشاورزی و فراورده های دامی بر عهده زنان بوده و علاوه بر آن، زن روستایی به عنوان زن خانه و ناظم امور اقتصاد خانواده در تصمیمات و پذیرش ایده های نو که منجر به بهبود وضعیت خانواده ها می شود تاثیر و نفوذ داشته و سهمیم است. اگر چه زنان روستایی بالقوه دارای پتانسیل بالایی برای ارتقاء درآمد خانوار و بالطبع روستا می باشند،

^۱-Keller and Mbwewe

^۲-Ugbomeh

لیکن شرایط سخت کار کشاورزی، محدودیت تحرک فیزیکی زنان جهت یافتن شغل، و در الویت قرار دادن مردان در اعطاء شغل رسمی به جهت حاکمیت فرهنگ سرپرستی مرد، سبب در حاشیه قرار گرفتن آنان، در بازار کار شده است، علاوه بر این، عدم عضویت زنان در تعاونی های کشاورزی و تولیدی و انزوای اجتماعی آنان که پیامد بیسوادی و یا پایین بودن سطح سواد آنان بوده است، دسترسی زنان را به مجاری اطلاعاتی در خصوص استفاده از تسهیلات مالی مشکل می سازد به عبارت دیگر، زنان روستایی قربانی تبعیضات و نابرابری های موجود در بازار کار، دسترسی به اعتبار، توزیع ثروت و درآمد و نیز مراحل تصمیم گیری می باشند (خانی، ۱۳۸۱: ۲۵۳-۲۵۲).

از سوی دیگر آنچه اغلب در مورد بیشتر زنان روستایی نادیده گرفته شده است نیازهای روانی و عاطفی آنهاست، برای سرو سامان دادن به وضعیت این زنان، علاوه بر آن که لازم است تعدد مراکز تصمیم گیری مهار شود و از انجام فعالیت های موازی نهادهایی مانند کمیته امداد امام خمینی (ره) و سازمان بهزیستی خوداری شود، باید کمک اصلی در چارچوب توانمندسازی آنان مورد توجه قرار گیرد این امر راهی برای ورود زنان به فعالیت های مشارکت آمیز اجتماعی است بنابراین یکی از راه های مهم در راستای توانمندسازی زنان روستایی اعطای اعتبارات خرد به آنهاست، با اجرای این طرح علاوه بر کمک به ارتقاء امنیت روحی و روانی این گروه از جامعه، در اداره زندگی و کاهش دغدغه ها می تواند به عنوان پشتوانه محکمی برای حمایت از آنها در شرایط سخت آینده و در دوران کهولت و از کارافتادگی محسوب شود. از آنجایی که وضعیت اشتغال زنان ایران در جامعه شهری بطور اعم و روستایی بطور اخص مانند بسیاری از کشورهای در حال توسعه، در وضعیت مطلوبی نیست، همواره زنان فرصت های اشتغال کمتری دارند و غالباً در بخش غیررسمی با اندک دستمزد مشغول به کارند. بنابراین در این مورد هم اعتبارات خرد به عنوان یک گزینه می تواند سرمایه لازم برای زنان را ایجاد کند همچنین این اعتبارات روش کارآمدی برای توانمندسازی، بویژه توانمند سازی زنان روستایی است که کمتر به منابع اعتباری دسترسی دارند، زیرا که این اعتبارات با فراهم ساختن خدمات مالی برای زنان در نزدیکی محل زندگی آنها امکان دسترسی آنها را به منابع مالی فراهم می کند عرضه خدمات مالی در نزدیکی محل زندگی زنان بزرگترین مشکل زنان را از بین می برد زیرا در بسیاری جوامع تحرک زنان با مشکلاتی مواجه است و در بعضی از جوامع مردان اجازه نمی دهند زنان به تنهایی رفت و آمد کنند. با استفاده از منابع مالی و ترکیب آن با مهارت های متفاوتی که دارند زنان می توانند کالاها و خدمات مختلف تولید نمایند و از طریق فروش آن

درآمدی کسب کنند. فرآیند وام‌گیری، گفتگو با افراد متفاوت و کسب درآمد می‌تواند حس اعتماد به نفس زنان را افزایش دهد.

در منطقه مورد مطالعه طرح اعتبارات خرد به اجرا درآمده است لیکن شرایط زنان این منطقه نیز از قاعده کلی (جهان و ایران) تبعیت می‌کند هنوز بین زنان روستایی با زنان شهری بین زنان و مردان تفاوت‌های بارزی وجود دارد بنابراین زنان روستایی دهستان لکستان به موازات نقشی که در امور خانوادگی و خارج از منزل دارند مسوولیت‌های سنگینی را برای حمایت از خانواده‌های خود متحمل می‌شوند و در دسترسی به منابع تولید، تحصیل، آموزش حرفه‌ای و... در مقایسه با مردان قربانی تبعیضات می‌باشند از این رو با این سؤالات زیر مواجه هستیم.

۲-۱- سؤالات تحقیق:

- ۱-۲-۱- آیا اعتبارات خرد در توانمندسازی اقتصادی زنان روستایی موفق عمل کرده است؟
- ۲-۲-۱- آیا دسترسی زنان به اعتبارات خرد باعث بالا رفتن اعتماد به نفس آنان شده است؟

۳-۱- فرضیات تحقیق:

- ۱-۳-۱- اعتبارات خرد موجب توانمندسازی اقتصادی زنان دهستان لکستان می‌گردد.
- ۲-۳-۱- بین اعتبارات خرد و توانمندسازی روانی (اعتماد به نفس) زنان دهستان لکستان رابطه معناداری وجود دارد.

۴-۱- اهداف تحقیق:

مهمترین اهداف مرتبط به این تحقیق را می‌توان به صورت زیر نوشت:

الف) هدف اصلی تحقیق:

- بررسی مولفه‌های توانمندسازی اقتصادی و روانی زنان روستایی

ب) اهداف جزئی:

- بررسی رابطه بین اعتبارات خرد و خود اشتغالی زنان

- بررسی نقش اعتبارات خرد در بهبود وضع اقتصادی زنان

- بررسی رابطه بین اعتبارات خرد و بالا رفتن اعتماد به نفس زنان

۵-۱- روش تحقیق:

روند کلی حاکم بر مطالعات در این پژوهش از دو بخش اصلی تشکیل شده است: روش های کتابخانه ای و میدانی است و ابزارهای زیر را جهت جمع آوری داده ها به کار گرفته شده است:

- در روش کتابخانه ای، با بهره گیری از کتب، گزارش های سازمان های ذی ربط، پایان نامه ها، همچون پایگاه های اینترنتی داده های مورد نیاز گردآوری شد.

- روش های میدانی نیز شامل پرسشنامه، مشاهده و مصاحبه است.

۶-۱- روش تجزیه و تحلیل اطلاعات:

در تجزیه و تحلیل داده ها از روش توصیفی و تحلیلی و سپس با استفاده از نرم افزارهای SPSS از روش آماری نیز استفاده شده و لذا با استفاده از آمار توصیفی و استنباطی (آزمون t) فرضیات به آزمون گذاشته شده اند. این قسمت در فصل سوم به صورت جزئی آورده شده است.

۷-۱- پیشینه تحقیق

امروزه حمایت از زنان به عنوان یک مسأله اجتماعی، اقتصادی و سیاسی توسط جامعه جهانی پذیرفته شده است و تقریباً راهکارهایی در این خصوص ارائه گردید. پرداخت بخشی از هزینه های زندگی توسط دولت یا موسسات خیریه، تاسیس انجمن های تخصصی برای بررسی مشکلات زنان سرپرست خانوار، تامین امکانات لازم برای رشد و بهبود و کیفیت زندگی فرزندان و پرداخت تسهیلات برای ایجاد اشتغال پایدار از جمله مهمترین راهکارها در این زمینه طی چند سال گذشته است (سعدی و عرب مازار، ۱۳۸۴: ۳).

در اواخر دهه ۱۹۷۰ و ۱۹۸۰ نهادهای اعتباری خرد در تمام کشورهای رو به توسعه، اساساً از طریق تعدادی از برنامه های اعتباری مالی خیریه و دولتی که در تلاش برای شناسایی هر دو نیاز مالی و عمرانی مشتریان شان بوده اند، ایجاد و توسعه یافت (ریکا، ۱۳۸۲: ۳۴). به دنبال آن در بسیاری از کشورها تامین مالی خرد به عنوان راهکاری مناسب جهت مقابله با فقر روستاییان مطرح شده است (نجفی و یعقوبی، ۱۳۸۴: ۱)، به طوری که برخی از کشورها در این زمینه به موفقیت های چشمگیری دست یافته اند، اهمیت این دستاورد به گونه ای

است که بانک جهانی سال «۲۰۰۵» را سال «اعتبارات خرد»^۱ نامگذاری و کشورهای در حال توسعه را در به کار گیری این شیوه اعتباری تشویق کرده است (نگین، ۱۳۸۴: ۷۶۳). از جمله تجربیات صورت گرفته می توان به تجربیات کشورهای زیر اشاره کرد:

۱-۷-۱- تجربه بنگلادش به عنوان کشور پیشرو

"گرامین بانک"^۲ به معنی بانک روستا نخستین بانکی است که در امر اعتبارات خرد کار خود را به طور رسمی در بنگلادش آغاز کرده است (رسول اف، ۱۳۸۱: ۳۷۰). این بانک به قصد سامان دادن محرومان روستایی از طریق اجرای یک طرح اعتباری پا به عرصه حیات نهاد (خزاعی، ۱۳۷۸: ۲۵۳) و با اعطای اعتبارات خرد به فقرا و بویژه زنان، توانسته سطح درآمد آن ها را افزایش دهد، مجموع مطالعاتی که در خصوص گرامین بانک انجام شده، حاکی از موفقیت آن در ایجاد اشتغال و فقر زدایی، روحیه اعتماد به نفس و خود اتکایی در زنان فقیر و سرپرست خانوار روستایی است (رسول اف، ۱۳۸۱: ۳۷۰). در دهه ۱۹۸۰ موفقیت برنامه ریزی شده طرح اعتبارات خرد بانک گرامین در بین زنان فقیر بنگلادش نمودی از ابتکارات توسعه درست و ادامه دار بود. موفقیت برنامه ریزی شده و تایید این موفقیت توسط شماری از مطالعات آکادمیک، مفهوم اعتبار خرد را به عرصه جهانی رساند. در سال های اخیر روش وام دادن بانک گرامین به زنان فقیر، توجه جهانی را جلب کرد و رویکرد اعتبارات خرد را به الگوی جدید جهت تفکر به توسعه اقتصادی تبدیل کرد اکنون همه بر این عقیده توافق دارند که وام دادن به فقرا یک عنصر کلیدی جهت توسعه اقتصادی و اجتماعی در قرن ۲۱ محسوب می شود (Aminur, 2004: 76).

اگر چه این بانک در سال ۱۹۸۳ به طور رسمی تاسیس شد لیکن منشا آن به سال ۱۹۷۶ باز می گردد، که توسط محمد یونس طراحی شده است و به عنوان یک پروژه تجربی - توسعه ای شروع به کار کرد تا در بین زنان روستایی فقیر روستای جبرا در جنوب شرقی بنگلادش اعتبارات مالی را گسترش دهد. موفقیت این پروژه بزرگ دولت را بر آن داشت تا آن را گسترش داده و به یک بانک مستقل تبدیل کند. این پروژه هر دو گروه زنان و مردان را تحت پوشش قرار می داد سرمایه اولیه بانک، با پشتیبانی بانک بنگلادش، بانک مرکزی بنگلادش و سرمایه بین المللی برای توسعه کشاورزی تامین می شد. از آن جا که زنان منظم تر و دقیق تر از

^۱-Micro credit

^۲-Grameen bank

مردان هستند، بانک گرامین را بر آن داشت، تا گروه هدف خود را به طور خاص بر روی زنان، متمرکز سازد (خانی، ۱۳۸۱: ۲۶۷-۲۶۳). همچنین در گرامین بانک تسهیلات اعتباری سلاحی اقتصادی در برابر فقر و عامل تسریع کننده در توسعه همه جانبه شرایط اقتصادی و اجتماعی افراد نیاز مندی است که از حیطة اختیارات بانکداری دور نگه داشته شده اند. گزارش ها نشان می دهد این بانک تا سپتامبر ۲۰۰۲ به دو میلیون و چهار صد هزار نفر وام پرداخت کرده است که ۹۵ درصد این تعداد را زنان تشکیل می دهند، این مسأله آثار مثبتی در سطح زندگی اقتصادی زنان داشته است؛ برای ارزیابی میزان عملکرد و کیفیت خدمات رسانی موسسات تامین مالی خرد در بنگلادش به نمونه هایی از آنها به شرح زیر اشاره می شود: گرامین بانک، کمیته توسعه روستایی بنگلادش، پروژه توسعه روستایی، سازمان نوسازی بنگلادش، بنیاد شاکتی، خدمات رسانی رانچپور دنیامپور، طرح توسعه سیستم های کشاورزی حاشیه ای و خرد. یکی از خدمات ویژه این موسسات، پرداخت وام های اندک به زنان فقیر است که باز پرداخت آن به صورت قسط های هفتگی در طول بیش از یک سال است. به هر حال توانایی این بانک برای غلبه بر محدودیت های مالی از راه تکمیل و اجرای سیاست های ابداعی و روش های عملیاتی، درس های فوق العاده گرانبهائی برای طراحی پروژه های مالی روستایی آینده در بر دارد. اصول راهنما را می توان از عملیات گرامین بانک و سایر موسسات همانند استنباط کرد ولی باید در به کارگیری عین عملیات آنها در کشور های دیگر مواظب بود؛ چرا که راه حل مناسب در یک محیط اقتصادی، اجتماعی ضرورتاً در محیط دیگر مناسب نخواهد بود (حسن زاده و قویدل، ۱۳۸۴: ۱۴۷).

۱-۷-۲- مالزی

"تاسیس بانک آمانا اختیار مالزی"^۱ در کشور مالزی با هدف ارائه تسهیلات اعتباری به توده های فقیر و ایجاد روحیه خود اتکایی در روستاییان به ویژه زنان سرپرست خانوار یکی دیگر از موارد حمایت از زنان سرپرست خانوار است (رسول اف، ۱۳۸۱: ۳۷۰). مالزی یکی از کشورهای جنوب شرق آسیاست که به آن معجزه آسیایی^۲ نیز می گویند. در این کشور تا پیش از اجرای برنامه های فقرزدایی، فقر در مناطق روستایی گسترده تر از مناطق شهری بوده اما در نتیجه اجرای برنامه های جدید اقتصادی در این کشور طی سال های ۱۹۹۵-۱۹۸۵، میزان جمعیت فقیر از ۴۵ درصد به ۱۵ درصد کاهش یافت، این مهم تا حدی به عملکرد

^۱- Amanah Iktiar Malaysia

^۲- Asian miracle